

Jakamistalous – resurssiviisasta etäisyyksien hallintaa

Marika Saranne, KTM, TKI-päällikkö, Kaupan ja kulttuurin osaamisala, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: Jakamistalous, uusi talous, alustat, digitalisaatio, teknologia, etäisyyksien hallinta

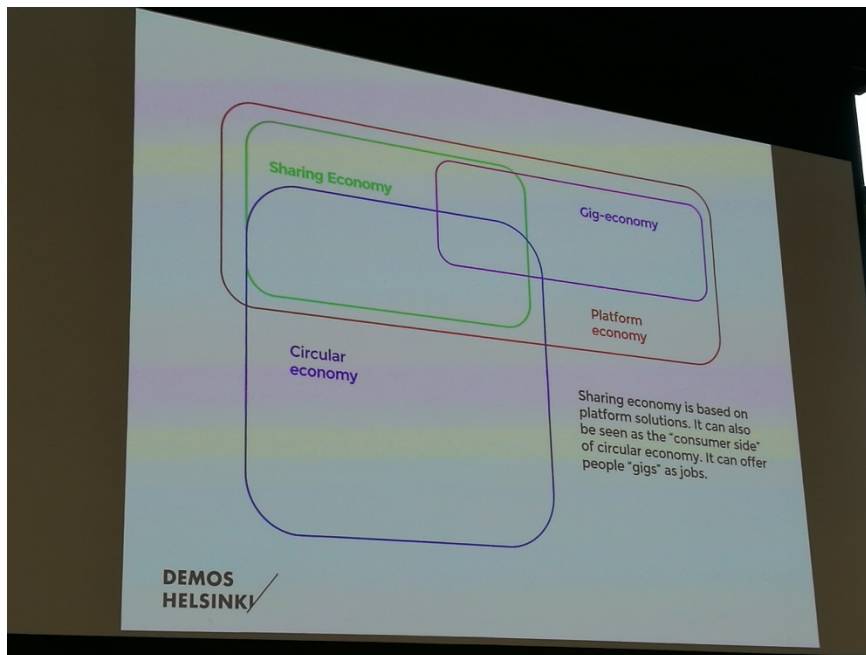
Talouden murros ja jakamistalous

Talouteen on jälleen tullut uusia termejä, joita viljellään erilaisissa medioissa sekä yrityselämän ja politiikkojen puheissa. Eräs vanha, samaan aikaan kuitenkin uusi sana taloudessa on ”jakamistalous”. Jakamistaloudesta puhuttaessa käytetyt termit voivat olla myös vaihdanta-, vertais-, välitys- tai yhteistyötalous. Jakamistalous on kokenut uuden tulemisen digitalisaation näkökulmasta ja tähän näkökulmaan liittyy vahvasti myös etäisyyksien hallinta ja globalisaatio. Mutta mitä on jakamistalous-käsitteen takana?

Jakamistalous on kiertotalouden osa. Kierotalous tarkoittaa toimintaa, joka kääntää materiaalivirrat kiertoon. Aiemmin tavaraa on virrannut läpi prosessin, jonka vaiheet karkeasti jaotellen ovat seuraavat: raaka-aineen hankinta, sen työstäminen valmiiksi tuotteeksi ja myynti kuluttajalle. Tämän jälkeen kuluttaja on käyttänyt tuotetta niin kauan kuin se on häntä ”kiinnostanut” tai tuote on kestänyt käyttöä, jonka jälkeen se on siirtynyt hävitettäväksi jätteeksi. Kiertotalous on muuttanut koko virran kierroiksi, joissa ”toisen jäte on toisen raaka-aine”.

Jakamistalous on kiertotalouden myötä kokenut uuden tulemisen. Monilla on vielä muistissaan ne ajat, jolloin ”omaa aikaa” ja tavaroita jaettiin muille. Tänä päivänä internetin ja digitalisaation myötä jakamistalous on lähtenyt nyt uuteen nousuun. Uuden nousun ja kehityksen takana ovat yksityiset ihmiset, jotka ovat alkaneet käyttämään digitaalisia työvälineitä omien kiinnostuskohteidensa ja arvojensa mukaisesti. He ovat todenneet sen, ettei kaikkea tarvitse omistaa. Olennaista on se, että hyödyke on käytössä silloin, kun sitä tarvitsee.

Jakamistalous liittyy siten työelämän, arvojen ja digitalisaation suureen murrokseen. Jakamistaloudessa yksittäiset hyödykkeet vaihtavat omistajaansa tai ovat yhteiskäytössä ja tätä mahdollistetaan digitaalisen teknologian, erilaisten alustojen avulla. Alustat ja teknologia ovat toimijoiden näkökulmasta ajasta sekä paikasta riippumattomia, ja tällöin voidaan puhua myös etäisyyksien hallinnasta.

Kuva 1. Jakamistalous perustuu alustaratkaisuihin.

Jakamistaloudessa yksittäiset toimijat ovat palveluiden tuottajia, tarjoten hyödykettä (tuotetta tai palvelua) jonkin alustan kautta muille käyttäjille. Toimintatapa voi tarjota yksilölle lisätienestiä tai osa-aikatyötä, mutta samalla se voi myös tarkoittaa sitä, että henkilön toimeentulo koostuu pienistä palasista. Jakamistaloudessa jaetaan tai kierrätetään jonkun resurssin, esimerkiksi asunnon, auton, toimiston, ajan, tiedon, taidon, rahan, arvojen tai mielipiteiden käyttöoikeutta erilaisin käyttökorvauksin tai ehdoin. Jakamistalous on myös yhdessä tekemistä, kierrättämistä ja yhteiskäyttöä.

Uudet globaalit ja lokaalit palvelumallit

Tällä hetkellä taloudessa vaikuttavat erilaiset vihreät ja ekologiset arvot, ja nousussa ovat huoli ympäristön tilasta ja resurssien globaalista niukkenemisistä. Nämä johtavat siihen että yhä vahvemmin aletaan panostamaan etäisyyksien hallintaan. Teknologia ja digitalisaatio taltuttavat etäisyyksiä, sillä niiden avulla voidaan kompensoida etäisyyksien aiheuttamia ongelmia. Ne myös mahdollistavat uudet innovaatiot, joita jakamistalouden toimintakenttä erilaisine alusta- ja rajapintaratkaisuineen on täynnä.

Nopeinta jakamistalouden kehitys on ollut autojen ja polkupyörien saralla. Tämän lisäksi yhteiskäyttöön ovat tulleet myös vajaakäyttöiset asunnot ja toimistot. Globaaleja esimerkkejä näistä ovat esimerkiksi Uber taksipalvelu, Airbnb, kotimaiset kauppapaikat Tori.fi tai vaikkapa yhteisövetoiset Ravintolapäivä ja kimppekyyti.fi. Näiden lisäksi jakoon menee myös aika työaikapankkien avulla. Jakamistalous ja siihen liittyvä toimintakulttuuri luo osaltaan edellytyksiä kokeilukulttuurille ja palveluille, joissa voidaan hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia.

Kuva 2. PiggyBaggy tarjoaa ekologista kimpakyytiä tavaroille

Jakamistalous on tällä hetkellä talouden kuuma teema, joka jakaa yrityskentässä mielipiteitä vahvasti puolesta ja vastaan. Jotkut yritykset näkevät jakamistalouden vääristävän kilpailua, ja toisaalta taas jakamistalouden toimijat tuskailevat markkinoille pääsyn esteistä. Faktaa on kuitenkin se, että teknologian kehittyessä jakamistalous yleistyy ja kasvaa nopeasti kaikkialla maailmassa.

EU:ssa jakamistalouden liikevaihto on lähes tuplaantunut vuosina 2014–2015. Kasvun tuplaantuminen ei ole johtunut runsaasti julkisuutta saaneista Uber- ja Airbnb- toimijoista, vaan useista erilaisista teknologiaa ja digitalisaatiota hyödyntävistä palvelumalleista, rajapintaratkaisuksista ja sovellutuksista. Nämä ovat mahdollistaneet ihmisten ja yritysten omaisuuden, resurssien, ajan ja taitojen jakamisen sekä hyödyntämisen entistä resurssiviisaammin ja tehokkaammin.

Jakamistalous haastaa perinteisiä talousrakenteita

Jakamistalous voi levitä lähes mille tahansa toimialalle ja samalla se väistämättä muuttaa talouden toimintamalleja. Toimijat joutuvat pohtimaan liiketoiminnan murrosta jakamistalouden myötä, sillä haasteita aiheutuu monessa suhteessa.

Haasteista voidaan nostaa esiin esimerkiksi sosiaaliturvan tai vaikkapa yhteiskunnan tulonsiirtopalvelut. Miten on ratkaistavissa tilanne, jossa yksilön tulot koostuvat pienistä summista sieltä täältä ja ilman työsuhdetta? Entäpä miten sopivat yhteen yhteiskunnan palvelut ja tulonsiirrot pirstoutuneen jakamistalouden kanssa? Tarkasteluun tulee myös työntekijän status, sillä jakamistalouteen ei välttämättä sovellu perinteiset työntekijän tai yrittäjän

määritelmät. Julkisen talouden näkökulmasta suurin haaste on vertouksessa ja verokertymässä. Jakamistalouden toimijan pienten silpputulujen ilmoittaminen on työlästä, jolloin voi syntyä harmaata taloutta. Jos tämä lisääntyy, se hidastaa talouskasvua ja rapauttaa yleistä veromoraalia. Miten käy hyvinvointiyhteiskunnan, joka nojaa vahvasti verotukseen. Viro onkin jo lähtenyt aktiivisesti etsimään ratkaisuja digitaalisen aikakauden tuomiin muutoksiin ja se on kehittämässä valtion verohallintoon sopivaa sovellusta silpputulolle, ns. ”Uber-appia”.

Erilaisilla nettialustoilla toimivat yritykset voivat toimia liiketoiminnan näkökulmasta erittäin kannattavasti, mikä on hyvä asia. Toisaalta samalla kun digitaalinen alusta tarjoaa yrityksille etäisyyksistä vapaan toimintakentän, se voi lisätä ylikansallisten yhtiöiden veronkiertoa. Tähän ratkaisuna on esitetty esimerkiksi kansallista tuloreksiteriä. Kuluttajalle jakamistalous tarjoaa laajan kirjon valinnanmahdollisuuksia ja sitä kautta myös hintavertailua. Jakamistaloutta voidaan pitää kilpailua lisäävänä tekijänä, sillä se edistää perinteisten liiketoimintamallien kehittämistä.

Yhteiskunnan ja talouden toimijoiden kokonaisedun osalta on kuitenkin varmistettava, ettei jakamistaloudesta synny virallista ja epävirallista taloutta. Verot on maksettava ja jakamistalouden palvelukäyttäjien turvallisuus on varmistettava. Jakamistalous tarvitsee valtiiovallan sääntelyä, mutta sille on löydettävä uusia ratkaisuja. Talouden toimintakentän eri toimijoiden tuleekin huomioida nämä uudet haasteet ja luoda sekä testata uusia ratkaisumalleja näihin.

Uusi talous kehittyy vauhdilla

Digitalisaation ja teknologian myötä etäisyydet kutistuvat ja yhteiskunta muuttuu. Jakamistalous uusine toimijoineen ja palvelumalleineen on yksi erimerkki tästä muutoksesta. Jakamistaloudessa tulee koko ajan uudennaisia toimijuuksia markkinoille ja tätä myötä myös yhteiskuntien taloudelliset ja sosiaaliset suhteet rakentuvat uudelleen. Nähtävissä voi olla dramaattisia muutoksia talouden toimintakentässä.

Suomessa lainsäätävä tulee ottamaan ensimmäistä kertaa lainsäädännössä kantaa jakamistalouteen ja sen säätelyyn LVM:n johdolla laadittavassa liikennekaaressa. Tavoitteena on liikennemarkkinoiden sääntelyn kokoamisen ja yhtenäistämisen. Liikennekaaren uudistamisella pyritään edistämään uuden teknologian, digitalisaation ja uusien jakamistalouteen perustuvien liiketoimintakonseptien käyttöönottoa. Suomessa yrityskentän toimijoiden tulee huomioida jakamistalouden mahdollisuudet ja sen luomat hyödyt, sillä muuten mahdollisuuden tulee käyttämään jokin muu taho.

Meidän tulee huolehtia siitä, että olemme mukana kehittämässä Lapin ja kansainvälisten toimijoiden kanssa uusia ratkaisuja, jotka luovat etäisyyksien hallinnasta uutta liiketoimintaa. Alustateollisuus, digitaaliset ja kekseliäät teknologiset ratkaisut ovat avainasemassa, kun kehitetään yritysten ja alueen kilpailukykyä. Tarvitsemme laajaa kehittämisenäkökulmaa, jossa mahdollistetaan erilaisia teknologisia ratkaisuja ja käyttökelpoisia ohjelmistorajapintoja.

Näiden suunnittelulla ja pilotoinneilla tulee pyrkiä luomaan yhteensopivia palveluita ja edesauttamaan yritysten markkinasegmenttien kasvua. Uusi talous ja erilaiset etäisyyksistä vapaat teknologiset ratkaisut voivat parhaimmillaan tehdä mahdolliseksi sellaisen tulevaisuuden, jossa hyödykkeiden tuotanto, yhteiskunnallinen valta ja sosiaaliset rakenteet jakautuvat laaja-alaisemmin ja tasa-arvoisemmin.

Taustalähteet

<http://www.turkulainen.fi/blogi/394886-jakamistalous-muuttaa-yhteiskuntaa>

<https://www.palta.fi/blogi/jakamistalous-etenee-vauhdilla/>

<http://www.tekes.fi/nyt/uutiset-2016/liikkumispalveluiden-rajapintoja-tutkitaan-ja-kehitetaan-yhteishankkeessa/>

<https://kaupunkiaktivismi.wordpress.com/materiaaleja/>

<http://karitiilikkala.fi/9-uutiset/26-biotalous-kiertotalous-jakamistalous-mitae-niillae-tarkoitetaan>